

μεων ἐρειδόμεναι, ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ ἐκρατύνοντο. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐξηγεῖται εὐκόλως. Οὐδεμία ὑλικὴ δύναμις ἰσχύει νὰ ἀναπληρώσῃ ἐπὶ μακρὸν τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀπαραιτήτων εἰς τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ἐπίδοσιν παντὸς κοινωνικοῦ σώματος ἠθικῶν προσόντων, ἐνῶ ἐξ ἐναντίας τὰ ἠθικὰ προσόντα κατασκευάζουσιν ἐπὶ τέλους τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν ὑλικὴν δύναμιν. Κατὰ τὰς πρώτας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδας ἡ τοῦ ἀνατολικοῦ ἑλληνισμοῦ κοινωνία ἔσφραξεν, ὡς εἶδομεν, τὸ πλεῖστον τῆς ἀρχαίας λαμπρότητος καὶ ἰσχύος· καὶ ὁμως ἦτο ἀσθενής, διότι ἀπεστερημένη ἀποχρωῶντος ἠθικοῦ ἐρείσματος ἐπλανᾶτο ἀσκόπως ἐν τῷ βίῳ καὶ δὲν εὗρισκε παραμυθίαν τινὰ εἰμὴ ἐν ταῖς ὑλिकाῖς ἀπολαύσεσιν. Οἱ δεσμοὶ αὐτῆς εἶχον παραλύσει, ἡ δὲ ἀπόλυτος τῆς Ρώμης μοναρχία, ἡ φυσικὴ αὐτῆς προστάτις, οὔτε τὰς ἀδιαλείπτους στάσεις ἠδύνατο ὀριστικῶς νὰ καταπαύσῃ οὔτε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς ξενικὰς ἐπιδρομάς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ταύτης ἀναρχίας αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι, ὡς ὁάσεις τινὲς ἐρήμου ἀχμηρᾶς, παρίστων θέαμα παντάπασιν ἄλλοιον. Ἐνῶ κύκλω αὐτῶν οἱ νόμοι παρέλυνον, ἐνῶ πολυάριθμοι αὐτοχειροτόνητοι αὐτοκράτορες διεπολέμουν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἀναρίθμητα βαρβάρων στίφη κατεπάτουν καὶ κατεπυρπόλουν πόλεις καὶ χώρας, ὁ χριστιανὸς ἤξευρε τίς ἦτο ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ καὶ τίς ὁ νόμος αὐτοῦ. Αὐτὸς μόνος εἶχεν ἡγεμόνας καὶ λειτουργοὺς ἀμετακινήτους· αὐτὸς μόνος ἠσθάνετο ἑαυτὸν προστατευόμενον, συνεχόμενον, χειραγωγούμενον· αὐτὸς μόνος ἐν τῷ γενικῷ ἐκείνῳ κατακλυσμῷ δὲν ἐνόμιζεν ὅτι βλέπει τὸν οὐρανὸν καταπίπτοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ τὴν γῆν σχιζομένην ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Καθ' ἑκάστην πόλιν ὑπῆρχεν ἀνθρωπὸς τις σεβαστός, τοῦ ὁποίου τὸ κράτος ἦτο ἀναμφισβήτητον παρὰ τῇ μᾶλλον ἐνεργῷ, τῇ μᾶλλον ζωτικῇ μερίδι τῆς κοινωνίας· ἀλλ' ὁ ἀνθρωπὸς αὐτὸς δὲν ἦτο οὔτε τοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ βίου ὁ ἀρχων οὔτε τοῦ αὐτοκράτορος ὁ ἐπίτροπος· ἦτο ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀντιπρόσωπος. Κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν ὑπῆρχε κοινόν τι αἴσθημα δι' οὗ συνεδέοντο οἱ δραστηριώτεροι καὶ χρηστότεροι κάτοικοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως· ἀλλὰ τὸ αἴσθημα τοῦτο δὲν ἦτο οὔτε ἡ μαρανθεῖσα ἀρχαία φιλοπατρία οὔτε ἡ οὐδὲν ἦττον ἐκλιπούσα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀφοσίωσις· τὸ αἴσθημα τοῦτο ἦτο ἡ πρὸς τὰς ἀρχάς, τὰς ἀρετάς, τὰς ἐπαγγελίας τοῦ νέου δόγματος πίστις. Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ρητορικὴ, αἱ πρὸ καιροῦ ἀποβαλοῦσαι τὸ πάλαι ἀξίωμα καὶ κράτος, ἀνεφαίνοντο νῦν αὐθις ζωηφόροι καὶ λαμπραί, ἐπὶ ἀμβώνων οἵτινες διεδέχθησαν μὲν τὸ βῆμα τῆς ἀγορᾶς, ἀνήρπασαν δὲ τὰ ἀκροατήρια τῶν σοφιστικῶν θρόνων. Δύο ἐνὶ λόγῳ κοινωνίαι, ἡ μὲν νεάζουσα ἡ δὲ θνήσκουσα, συνυπῆρχον καὶ συνυφίσταντο ἐκ παραλλήλου· ἦτο δυνατὸν ἄρα γε νὰ διαβιώσωσιν ἐπὶ πολὺ ἐν εἰρήνῃ; Οἱ Ρωμαῖοι ἔδειξαν κατ' ἀρχάς, ὡς εἶδομεν, ἀδιαφορίαν τινὰ πρὸς τὸ νέον δόγμα, ἀλλ' ἡ μεταξὺ τῶν δύο κοινωνιῶν πάλῃ κατέστη, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀναπόδραστος. Καὶ τρώντι ἡ πάλῃ αὕτη ἤρξατο προσιμώτατα.

Πρῶτος τῶν αὐτοκρατόρων, ὁ γνωστὸς ἤδη εἰς ἡμᾶς Νέρων, ἐπεδείξατο καὶ πρὸς τοὺς χριστιανούς τὴν ἀγριότητα αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς ὀλεθρίας ἐκείνης βασιλείας ἐν ἔτει 64 μ. Χ. πυρκαϊὰ μεγάλη, ἐπὶ ἕξ ἡμέρας καὶ νύκτας ἑπτὰ διαρκέσασα, ἀπετέφρωσε τὸ πλεῖστον τῆς Ρώμης μέρος, ὁ δὲ δῆμος τῆς πόλεως ταύτης ὑπώπτευσεν ὅτι παραίτιος τῆς πυρκαϊᾶς ἐγένετο ὁ Νέρων ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ δυνηθῇ οὕτω ν' ἀνοικοδομήσῃ λαμπροτέραν τὴν πρωτεύουσάν τῆς οἰκουμένης, ὁ αὐτοκράτωρ θέλων νὰ ἀποτρέψῃ τὸ κατ' αὐτοῦ ἔξεγερθὲν ἔνεκα τῆς ὑπονοίας ταύτης μίσος κατηγόρησε τοὺς χριστιανούς ὡς διαπράξαντας τὴν συμφορὰν ἐκείνην. Καὶ ἀποδείξεις μὲν δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον οἱ χριστιανοὶ κατεδικάσθησαν διὰ τῆς κοινῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποστροφῆς, ὡς λέγει ὁ ρωμαῖος ἱστορικὸς Τάκιτος. Ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ διωγμοῦ βεβαιοῦται ὅτι ὑπέστησαν